

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

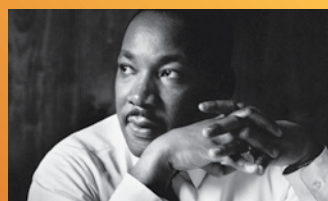

ŠTO JE KULTURA?

UBUNTU

Ja jesam jer mi jesmo

Trebamo li nove
sustave ili nove ljude?

SAHARA PRIJE
PIJESKA

POSLOVICE
AFRIČKIH NARODA

4

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

07 | 2025. WWW.NOVA-AKROPOLA.COM

Sadržaj

4 O KULTURI

Andrija Jončić

7 UBUNTU - Ja jesam jer mi jesmo

Manjula Nanavati

10 UBUNTU ZA SVAKI DAN

Nives Lozar

13 POSLOVICE AFRIČKIH NARODA

14 TREBAMO LI NOVE SUSTAVE ILI NOVE LJUDE?

Sabine Leitner

16 SAHARA PRIJE PIJESKA

Zoran Peh

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić

Izvršna urednica: Nataša Žaja

Urednici rubrika: Dijana Kotarac, Ana Jončić, Jerko Grgić, Nataša Žaja, Branislav Vukajlović, Damir Krivdić

Lektura: Branka Žaja

Tehničko uredništvo:
Svjetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

Izdavač:

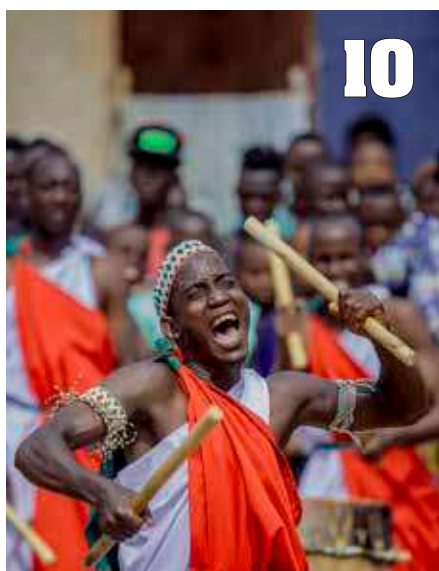
NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222

web: www.nova-akropola.hr

e-mail: info@nova-akropola.com

Aktualni vrijednosni sustavi danas su prilično poljuljani i mnogi aspekti kulture dovedeni su u pitanje - prije svega zbog nedostatka zajedničkih kriterija kao i stvarne primjene vlastitih načela. Sveprisutni globalizam općenito razvodnjava i relativizira kulturu dok istovremeno jenjavaju jasna vitalna usmjerenja. Uprkos naporima pojedinaca i društva u cjelini da se sačuvaju i žive bogata kulturna iskustva, različite struje i pravci te vrtoglave promjene formi ne pokazuju da se istovremeno događa i značajna obnova sadržaja. Zato ćemo se najprije vratiti njenom izvornom značenju...

Pojam kultura dolazi od latinskog korijena riječi i znači "negovati, štititi, uzgajati, kultivirati", ali također i "oplemeniti, poštovati i držati svetim". Vezan je između ostalog uz pažljivo kultiviranje biljaka kako bi izrazile svoj najbolji potencijal. Ovaj vrtlarski posao podsjeća na ono što svakodnevno na svom planetu radi Saint-Exupéryjev Mali princ – pobire štetne sjemenke kako ne bi ugrozile planet koji simbolički predstavlja polje njegova svjesnog djelovanja. Zahvaljujući redovitom pažljivom plijevljenju oslobađa se prostor za otkrivanje nove sjemenke iz koje će izrasti ruža. Ona budi dotad nepoznati potencijal Malog princa te on postaje spreman za odgovornost i novu etapu potrage i učenja... Na sličan bi način kulturno naslijeđe trebalo pomoći čovjeku da se kultivira, oplemeni i usavrši svoj potencijal te da pronade i njeguje vlastite stvaralačke sjemenke. One će iznjedrili novi život i biti poticaj da se premosti jaz različitih svjetova i dođe do onog višeg, zajedničkog humanog koje nas jedinstvenim smislom povezuje sa svime. ♀

Uredništvo

O KULTURI

Andrija Jončić

Globalna kultura kojoj danas pripadamo posjeduje svoje karakteristike i osobitosti koje smo, više ili manje, svi usvojili odgojem, izobrazbom i suživotom s onima koji su nam prenijeli postojeći način života. Prirodno je što su nam te kulturne osobitosti polazišta vrednovanja naših iskustava, ali upravo zato što su te osobitosti obilježja našeg vremena, ne mogu biti jedini kriteriji vrednovanja stanja stvari u prošlosti ili u budućnosti.

Koje su karakteristike današnje kulture?

Današnjoj kulturi osnovno obilježje daje primijenjena znanost – tehnologija koja nadilazi razvoj ostalih aspekata kulture. Primjerice, ako kulturu predložimo stolom s četiri noge koje predstavljaju znanost, religiju, umjetnost i društvene odnose – znanstvena noga bit će znatno duža od preostale tri. Takav stol je nestabilan i nagnut, i ukazuje na asimetričnost naše kulture, na veliku razliku između tehnoloških dostignuća i načina na koji ih koristimo. Upravo zato smo danas prisiljeni učiti: kako zaštititi prirodu od nas samih, razlikovati lijepo od ružnog, sadržaj od forme, humano od animalnog, prihvatiti odgovornost za svoje postupke itd...

Posljedica "znanstveno nagnute" slike svijeta bila je izražena i u ocjeni cjelokupne prošlosti kao primitivne i nehumane. Mnoge su naše knjige i "učene glave" u mnogočemu iskrivljeno prikazale prethodne kulture i njihova dostignuća. Primjerice, samo u ovom našem

dijelu svijeta drevni su nam Egipćani ostavili artefakte visoko razvijene kulture i građevine koje današnja tehnologija nije u stanju izgraditi; antički su Grci dali umjetnost i filozofiju koje smo zaboravili, umjesto da smo ih razvili; stari su Rimljani pokazali kulturni suživot kroz dostojanstveni primjer "građanina svijeta" i humanog prava, dok smo se mi ogriježili čak i o pravo prirode.

Osim toga, još uvijek živimo posljedice mitova dvadesetog stoljeća koji su svijetu obećavali beskonačni napredak. Nisu li za nas već trebali raditi strojevi, umjesto da čovjek postane poput stroja? Nismo li trebali kultivirati naš planet, a ne ga zagaditi? Nismo li trebali izgraditi civilizaciju utemeljenu na humanim odnosima, a ne na snazi vojne industrije, umjetnim potrebama, fanatizmu svih vrsta, nasilju, iskrivljenim moralnim vrijednostima, dezorijentaciji mladih itd...

Temeljni problem današnje kulture je nedostatak zajedničkog sustava vrijednosti. U njoj čak ne postoji niti naročita vjernost vlastitim idejama, koliko netrpeljivost i destrukcija prema onima koji misle drugačije.

Iz toga nije teško zaključiti da se naš svijet nalazi u krizi. Međutim, kriza ne znači prekid kulturnih vrijednosti, nego potrebu za njihovom promjenom. Kriza se pokazuje kao tradicija lišena sadržaja ili kao neopravdana destrukcija bez pomisli o rekonstrukciji. Ona oscilira između jučer i sutra. Međutim i ovo danas, ma koliko ono kratko bilo, nužno treba uporišne točke i cilj prema kojem možemo težiti.

Cjelokupna povijest i kulturno nasljeđe govore nam o jednim te istim trajnim humanim vrijednostima koje su zajedničke svim ljudima. To ne znači da smo svi isti, nego da imamo jednaka ljudska prava. U prirodi ne postoje dva identična brda, stabla, dvije identične pahu-lje snijega, pa tako ni dva ista čovjeka, makar to bili jednojajčani blizanci. Sve je više ili manje različito, ali sve teži istom smislu postojanja. Upravo razlike među ljudima obogaćuju kulturu i potvrđuju identitet pojedinca. Uniformnost je ta koja guši individualnost, dok sklad ne proizlazi iz igre jednakosti, već iz suprotnosti.

Poduke povijesti trebale bi služiti našem djelovanju u sadašnjosti, čime se određuju smjernice budućnosti.

Međutim, s mentalitetom potrošačkog društva i nemi-losrdne kompeticije, gdje uspjeh jednog nužno povlači neuspjeh drugog, čovjek danas teško prihvaća prirodan proces nastanka ili izgradnje nečega. Obično se unaprijed odbacuje ono što se ne može trenutno kupiti, konzumirati, postići. To često puta obeshrabruje one koji teže ostvarenju humanih namjera koje zastupaju i koje bi rado htjeli vidjeti na pozornici vlastitog životnog okružja i svijeta u cjelini. Tako, "pametni" i "pošteni" ljudi ne poduzimaju ništa. Za to vrijeme oni "poduzetni" određuju povijesne uvjete njihovoj djeci i unucima.

Zanimljivo je primijetiti da mnogi kritiziraju ono što ne valja, umjesto da poduzmu nešto što valja, dok užurban i površan način života potiče nezadovoljstvo i neizvjesnost. Da, povijest je stvarno učiteljica života, ali ne za zadovoljavanje egoizma raznih "vojskovođa nakon bitke", nego za izgrađivanje bolje budućnosti ovdje i sada. Upravo se danas potvrđuje da se nasiljem nad ljudima i prirodom, otuđenjem ljudi u odnosu na njihove autentične težnje i vrijednosti, ne postiže stvarni napredak. Jasno se pokazuje kako tehnologija ne može

nadomjestiti sve kulturne i humane potrebe čovjeka.
Vratimo se sada na temeljno pitanje ovog članka.

Što je kultura?

Danas se kultura općenito određuje kao zbir svih oblika života i izražavanja utemeljenih na društvenom nasljeđu neke grupe ljudi. Međutim, tako se ne može sadržajno odrediti kulturu jer kao što nije zlato sve što sjaja, tako i kultura ne može biti baš sve što je stvorilo ljudsko društvo. Ljudi su u prošlosti činili, danas čine, a po svemu sudeći činit će i u budućnosti nešto što se nikako ne može nazvati kulturnim.

U *Općoj enciklopediji* Leksikografskog zavoda iz 1978. godine nalazi se određenije objašnjenje pojma – koje je više povezano uz etimološko značenje latinske riječi kultura: gajenje, obrađivanje, usavršavanje, njegovanje, oplemenjivanje – gdje se navodi kao: "...sustav vrijednosnih tvorbi koje oblikuju nadanimalnu razinu čovjekova života."

Pojašnjenje te "nadanimalne razine" možemo pronaći u UNESCO-voj deklaraciji iz 1982., gdje se između ostalog kaže: "...Kultura je ta koja čovjeku pruža mogućnost promišljanja o sebi. Kultura je ta koja nas čini specifično humanim racionalnim bićima, koja imaju sposobnost kritičkog prosuđivanja i osjećaj moralne obaveze. Mi upravo kroz kulturu razlikujemo vrijednosti i pravimo izbore. Upravo se kroz kulturu čovjek izražava, postaje svjestan sebe, uviđa svoju nesavršenost, preispituje svoja vlastita postignuća, neumorno traži novi smisao i stvara djela kroz koja transcendiraju svoja ograničenja."

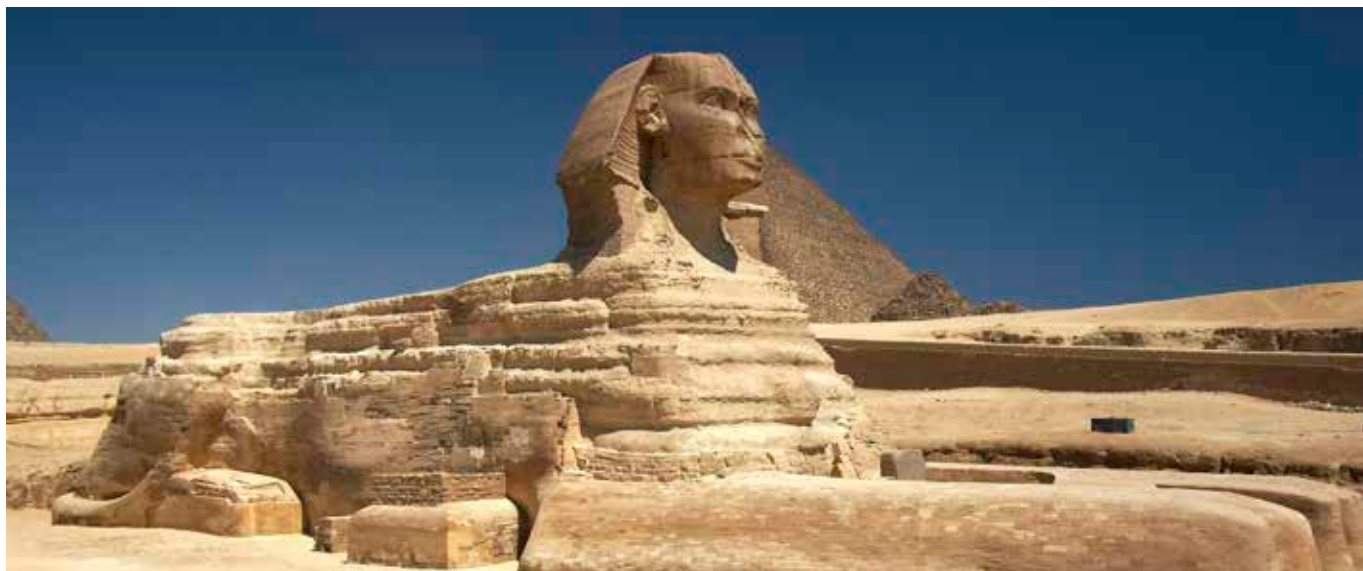
Iz tih citata vidimo da značenje kulture nema puno veze s njenom percepcijom i njenim vrednovanjem u

svakodnevnom životu, u kojem se obično poistovjećuje s popularnom umjetnošću i uglavnom koristi za zabavu. Radi se, dakle, o još jednom pojmu koji je u modernom svijetu obezvrijeđen i banaliziran.

Kultura je prije svega ta koja najpotpunije određuje što je to ustvari čovjek. Ona predstavlja sve ono što je isključivo ljudsko i po čemu se razlikujemo od ostalih živih bića. Obuhvaća sveukupno kreativno humano djelovanje koje možemo podijeliti na četiri osnovna sastavna dijela: znanost, umjetnost, religiju i društvene odnose. Ova četiri aspekta kulture omogućuju nam pristup istini, ljepoti, dobroti i pravdi – temeljnim vrijednostima bez kojih nije moguć život dostojan čovjeka. U svojoj dubini, ona je put humane evolucije, način na koji se čovjek oplemenjuje, a aktivnim sudjelovanjem u kulturnom suživotu s drugima ostvaruje smisao svojih životnih nastojanja.

Nema ničeg što je zaista humano, a da nije dio kulture. Međutim, s kulturom se ne radamo – ona se uči i usvaja. Bez obzira na njen oblik i stupanj razvoja, kultura je nezamjenjiva životna škola u kojoj se ljudi uče onome što doista jesu i trebaju biti. Modernim jezikom rečeno, kultura je ekološka niša čovjeka, prirodan način života ljudi. ♫

UBUNTU

JA JESAM JER MI JESMO

Manjula Nanavati

Mreža života, čiji smo mi mali, ali sastavni dio, živa je matrica etike ubuntu: sve što ja činim, utječe na tebe i na cjelinu; i tako čak i najmanje zlo nanese tebi, ujedno je rana i meni.

Današnje poimanje vlastitog identiteta najvjerojatnije vuče korijenje od najpoznatije maksime Renea Descartesa, filozofa iz 17. stoljeća: *Cogito ergo sum* ili *Mislim, dakle jesam*. Na taj način, iako to možda uopće nije bila Descartesova namjera, uvjetovani smo davanjem prednosti osobnom interesu, uzdižemo potragu za vlastitom srećom i promičemo osobne slobode zasnovane na vlastitom moralu. Današnje društvo doživljavamo kao skup autonomnih ljudskih bića, odvojenih od okruženja i na mnoge načine neovisnih od zajednice, gdje opstaju samo najjači, što vodi nadmetanju i sukobu u pokušaju da se uspjeh ostvari zaštitom sebe i svega svoga.

Međutim, pažljiviji osvrt na kriminal, rodnu nejednakost, siromaštvo, rasizam i nasilje širom svijeta navodi nas da se zapitamo – postoji li možda drugačiji pristup kako bismo izgradili bolju i svjetliju budućnost za našu djecu? Postoji li mogućnost za pravedno društvo, čija su osnova empatija, suosjeća-

nje i velikodušnost, gdje poštujemo dostojanstvo drugih kao i vlastito, gdje bogatstvo nije poistovjećeno s vrijednošću, i gdje su jedinstvo i ono što nas spaja kao jedno čovječanstvo temelj naših odnosa i života.

Upravo su to neke od karakteristika onoga što se naziva *ubuntu* – složeni skup vrijednosti, stavova i kodeksa ponašanja, koje sam nastojala prepoznati i rastumačiti kroz svoje istraživanje.

Riječ "ubuntu" potječe iz zulu jezika, no sličan izraz postoji u gotovo svim afričkim jezicima i može se približno prevesti kao "čovjek je čovjek kroz druge ljude" ili "ja jesam jer mi jesmo". Obje fraze izražavaju ideju o univerzalnoj niti koja povezuje cijelo čovječanstvo, kao i to da nas zajednica, odnosno bratstvo, čini ljudima, a ne individualnost.

Ova dragocjena mudrost drevne Afrike ističe ideju da je naš identitet određen osjećajem pripadnosti nečemu većem od nas samih, i da samo onda kada cjelina napreduje, svaki njen dio može ostvariti

svoj puni potencijal. Ubuntu filozofija odbacuje ideju samoostvarenog čovjeka, čovjeka koji je stekao bogatstvo, uspjeh ili društveni položaj vlastitim naporima, naglašavajući da sve naše međusobne interakcije i iskustva suštinski doprinose našem razvoju i onome što danas jesmo. Naši roditelji i skrbnici hranili su naša tijela i duh dok smo bili bespomoćni. Učitelji su nas naučili čitati i pisati. Od mentora i kolega naučili smo kako raditi, a od prijatelja i partnera kako graditi emocionalne veze. Tehnologija i alati kojima poboljšavamo vlastitu efikasnost rezultat su rada i kreativnosti drugih ljudi. Zato tu veliku ostavštinu moramo uvažavati sa zahvalnošću, isto kao i neizmjernu vrijednost svake osobe čiji se život ukrstio s našim.

Ako ubuntu zvuči kao naivan i pojednostavljen plemenski koncept neprikladan za suvremeno društvo, dovoljno je pogledati rad nadbiskupa Desmond Tutua koji je predvodio Komisiju za istinu i pomirenje u Južnoj Africi ustanovljenu nakon pada aparthejda. Predsjedao je saslušanima počinitelja zločina s obje strane te duboke podjele koja je razarala zemlju. Ta suđenja su prenošena uživo kako bi

cijela zemlja mogla svjedočiti razmjerima zločina, kako onih koji su podržavali aparthejd, tako i onih koji su se protiv njega borili. Saslušavanje cjelovitih priča o lancu događaja koji su doveli do oprečnih uvjerenja – koliko god bila pogrešna – rezultiralo je presedanom: dok je svijet zapanjeno gledao, Južna Afrika je u proces pravde unijela empatiju, suosjećanje i oprost, i time omogućila ne samo kaznenu pravdu i zaslužene kazne, već i obnoviteljsku i iscjeliteljsku pravdu – važan korak ka jedinstvu.

To je ubuntu.

Kada se potpuno stavimo u tuđe cipele, napustimo vlastitu točku gledišta, napravimo odmak i promijenimo kut gledanja da bismo stvari sagledali iz perspektive drugoga – možda bismo mogli doći do bolnog zaključka da bismo u istim okolnostima i sami mogli postupiti na sličan način.

Desmond Tutu je suštinu ubuntua opisao riječima: "Moja ljudskost je zahvaćena tvojom i neraskidivo povezana s njom." Nelson Mandela je to savršeno pokazao primjerom kada je na svoju inauguraciju pozvao čak i svog zatvorskog čuvara, Christa Branda. Kako pronaći u sebi tu izvanrednu razinu velikodušnosti duha da i u neprijatelju prije svega prepoznamo ljudsko biće? Možda tako što ćemo uvidjeti da nepravda koja nam je nanesena nije nužno bila osobni napad. Ljudi se drže starih uvjerenja i iskustava usadenih u djetinjstvu, koja su ukorijenjena i utvrđena ustaljenim načinima života. Ako pokušamo shvatiti razloge njihovih postupaka, možda ćemo početi gledati svoje protivnike u potpuno drugačijem svjetlu.

Međutim, to zahtijeva duboke promjene u nama samima.

Ubuntu traga za dobrim u svakome, vjerujući da ono zaista postoji. Neprestano tražiti dobro oko sebe, unatoč socioekonomskim izazovima našeg vremena, težak je zadatak. Još je teže neprestano nastojati iznijeti na vidjelo sposobnost za tu dobrotu koja leži u nama samima. Ipak, iz mog osobnog iskustva, vjerujem da ljudi imaju nutarnji moralni kompas, etički okvir koji nas može nepogrešivo voditi ka Istini – kad se aktivira. Svi smo mi spoj snage i slabosti, svjetlosti i tame, vrlina i mana. Ali veličina ljudskog stanja leži u spoznaji toga, uz neprestano nastojanje da težimo svjetlosti

To je ubuntu.

Bryan Stevenson, odvjetnik i borac za građanska prava, osnivač organizacije *Equal Justice Initiative* (Inicijativa za jednaku pravdu), u svojoj potresnoj

knjizi *Just Mercy* ("Samo milost") kaže: "Mi nismo najgora stvar koju smo u životu uradili. Svi smo mi više od toga. Oduvijek sam vjerovao da, ako netko slaže, nije samo lažov; ako nešto ukrade, nije samo lopov; pa čak i ako ubije – ne vjerujem da je samo ubojica."

Ubuntu traži prihvaćanje i svega onoga drugoga što mi jesmo. I uči da je moguće suočiti se s vlastitom tamom i izaći na svjetlost.

Ubuntu je dosljedan i snažan koncept. Također se ogleda u univerzalnim principima koji upravljaju prirodom. Međusobno povezana .

Jednom kada spoznamo da zaista međusobno oblikujemo jedni druge, postaje neosporno da imamo dužnost podržavati jedni druge. Naša ljudskost je kvaliteta koju dugujemo jedni drugima, čovječanstvu i svoj prirodi. Kroz ovu prizmu, možda ćemo shvatiti da neobuzdani materijalizam koji iscrpljuje naš planet, naš dom, narušava tu univerzalnu istinu i umanjuje našu ljudskost.

Ubuntu uči da je svatko od nas ponaosob poput dijela slagalice. Ali tek kada svaki od nas odigra svoju ulogu – pripadajuću, podržavajuću i pravu – možemo postati skladan, jedinstven i veličanstven mozaik. Zato je svaki pojedinac pozvan razmišljati o široj slici, priznajući da svako od nas ima dragocjenu ulogu. Štoviše, ključno je da svojim djelima inspiriramo i druge da učine isto – kako bismo zajedno izgradili novi i bolji svijet za buduće generacije.

Na istom tragu je i Steve Biko, borac protiv aparthejda, kada kaže: "Vjerujemo da će na duge staze poseban doprinos Afrike svijetu biti u području

međuljudskih odnosa. Moćne svjetske sile su napravile čuda s industrijom i vojskom, ali najveći dar čovječanstvu tek treba doći iz Afrike – dati svijetu ljudsko lice."

To je ubuntu – uzdizanje harmonije i duha solidarnosti u moralnu dužnost, što će neizbježno voditi prema bogatijem, skladnijem i humanijem svijetu. ☸

S engleskog prevela: Maša Jovanović

UBUNTU ZA SVAKI DAN

U predgovoru knjige *Ubuntu za svaki dan* južnoafričke spisateljice Mungi Ngomane, koja živi u Velikoj Britaniji i zalaže se za ljudska prava, njen djed nadbiskup Desmond Tutu, dobitnik Nobelove nagrade za mir, kaže: "...Ponosan sam i sretan što vas mogu potaknuti da pročitate knjigu koja vas upoznaje s meni iznimno dragocjenom filozofijom, a uz to ju je napisala moja unuka... Čovjek koji živi ubuntu pažljivo korača svijetom, prepoznajući beskonačnu vrijednost svakoga s kim dođe u dodir. Stoga nije riječ samo o ponašanju, nego i o načinu života.

Ubuntu čitatelju nudi priliku da razmisli o načinima na koje nam njegova primjena može pomoći da postanemo čovjek koji gradi mostove, koji svaki kontakt s drugima doživljava kao priliku za uspostavljanje pozitivnije okoline... Svakog dana svatko od nas dobiva mnoštvo prilika da bude čovjek koji drugima ostavlja dovoljno prostora da iskuse pažljivost i povezanost, bilo riječima i postupcima, bilo tišinom i nedjelovanjem."

* * *

Koncept ubuntu prisutan je u gotovo svim afričkim bantu jezicima. Korijen mu dolazi iz riječi bantu, što znači ljudi, i gotovo uvijek znači važnost zajednice i povezanosti. Ideju ubuntu najbolje predstavljaju plemena Xhosa i Zulu izrekom "umuntu, ngumuntu, ngabantu", što znači "čovjek jest čovjek zbog odnosa s drugim ljudima". Ta poslovice postoji u svim afričkim jezicima južne Afrike. Riječ ubuntu te s njom blisko povezane riječi prisutne su i u mnogim drugim afričkim zemljama i kulturama. ... Potječe iz južnoafričke filozofije i obuhvaća sve naše težnje prema dobrom zajedničkom životu. To osjećamo kad smo povezani s drugim ljudima i kad znamo da nas veže humanost; kad ozbiljno slušamo i doživljavamo emocionalnu povezanost; kad se prema sebi i drugima odnosimo s dostojanstvom koje njima i nama pripada.

...

Možda je najbitnije temeljno načelo ubuntu poštovanje, prema samom sebi i prema drugim ljudima.

Slika gore: Olga Nikitina, African vibe, ulje na platnu

Riječ je o jednostavnoj ideji. Ako osoba poštuje sebe, znatno je veća vjerojatnost da će više poštovati i druge.

...
Ubuntu je način života iz kojeg svi možemo učiti...
Kaže nam da pojedinac nije ništa bez drugih ljudi.
Ubuntu obuhvaća sve, bez obzira na rasu, vjeru ili boju kože. On prihvaća naše razlike i uživa u njima.

...
Ubuntu postoji kad se ljudi udruže zbog zajedničkog dobra, a vrijednosti ubuntua u današnjem su kaotičnom i često zbunjujućem svijetu važnije nego ikada prije jer ta ideja kaže da međusobne razlike i probleme možemo prevladati ako se udružimo. Tko god mi bili, gdje god živjeli, kojoj god kulturi pripadali, ubuntu nam može pomoći da živimo zajedno u skladu i miru.

JEZIK I POUKE UBUNTUA

Ako možemo pronaći sebe u drugima, naše iskustvo svijeta neminovno će biti bogatije i ugodnije, a osjećat ćemo se i povezanije. Ako pogledamo drugog čovjeka i pritom vidimo svoj odraz u njemu, sigurno ćemo se prema drugima bolje odnositi.
To je ubuntu.

Međutim, ne bismo ga trebali pogrešno shvatiti kao ljubaznost. Istina je da bismo trebali biti ljubazniji, ali ubuntu ide mnogo dublje. Ubuntu prepoznaje unutrašnju vrijednost svakog čovjeka – počevši od nas samih.

Riječ ubuntu potječe iz južnoafričke filozofije i obuhvaća sve naše težnje prema dobrom zajedničkom životu.

...
Ubuntu također znači nježno davanje prioriteta potrebama drugih ljudi. To znači da, ne pridajući tome veliku važnost i ne očekujući nešto zauzvrat, druge ljude doživljavamo kao sebe, pa prema njima postupamo na isti način. Znači da dajemo više nego što uzimamo... Svi ćemo se složiti da su ljudi kompleksna bića, baš kao i sam život! No, ubuntu od vas ne traži da se klonite složenih situacija u kojima se katkad nađete, nego da ih iskoristite što bolje možete.

...
Ako hoćeš nekamo stići brzo, idi sam. Ako želiš stići daleko, nađi društvo. ~ Afrička poslovice

Napredak nije uvijek pravocrtan; katkad ćemo doživjeti neuspjeh, ali svatko od nas može preboljeti svoje neuspjehe. Uvijek nas prati bol onoga zbog čega se kajemo jer to znači da nismo dali sve od sebe ili nismo napravili sve što smo mogli. Ako ste suosjećajni prema sebi, bit će vam mnogo lakše duh ubuntua ugraditi u svoj život... S ubuntuom je svaki dan posve nov i predstavlja novi početak.

Prihvatite raznolikost. Ljudi kao vrsta imaju nešto zajedničko, a to su naše razlike...

...
Obratite pažnju na svoje prosudbe, osjetite ih i smireno ostavite za sobom. Svjesno ili nesvjesno, svi stalno prosuđujemo. Mogli biste pogledati beskućnika na ulici pitajući se hoće li novac koji ste mu dali potrošiti na drogu. Mogli biste čuti dijete kako vrišti u autobusu i zapitati se kakvi su mu roditelji. Mogli biste vidjeti mladića s kapuljačom na glavi koji vam dolazi ususret pa se zapitati o njegovim namjerama i pretrčati na drugu stranu ulice.

Međutim, kad prosuđujemo druge, više ne uviđamo vlastite mogućnosti, nego ih ograničavamo. Prosudbe nemaju nikakvu svrhu, osim što drugim ljudima pridajete uloge koje su vjerojatno pogrešne jer stvarate priču koja se uopće ne temelji na istini. Prosuđivanjem gušite vlastitu sposobnost suosjećanja i povlačite se u samoću. Svi to činimo, ali nas ubuntu uči da nam to neće donijeti radost.

...
Kad je riječ o mentalnom zdravlju, ubuntu nam kaže da je zajedništvo naša najveća snaga. (Postoji razlog zbog kojeg se boravak u samici u zatvoru smatra jednom od najtežih kazni.) Ironično je da se u vrijeme kad su digitalna revolucija i društveni mediji omogućili bolju međusobnu povezanost mnogi ljudi osjećaju osamljenije nego ikad prije, a osamljenost je dosegla epidemijske razmjere. Zajedništvo je presudno. Druženje putem ekrana ne može nadomjestiti dobri stari međuljudski kontakt.

...
Prihvatite raznolikost. Ljudi kao vrsta imaju nešto zajedničko, a to su naše razlike. To je ono što nam pomaže u napredovanju, ali ujedno i ono što bi nas moglo ograničiti. Osvrnite se danas oko sebe i pogledajte koliko je kultura, talenata, mišljenja i iskustava pripomoglo u oblikovanju našeg svijeta. Tada zamislite

kako bi svijet izgledao kada bi sve bilo jednako i bezbojno. Iz međusobnih razlika možemo crpiti snagu i zaboraviti na predrasude.

...
Ubuntu nije biblijski, nego drevni afrički koncept. No, temelji se na jednostavnoj istini: ljudi su stvoreni za zajedništvo, a ono što nas razdvaja su pohlepa i žudnja za moći te osjećaj samoće – ali to su sve odstupanja od normale. (Allan Boesak)

...
Živimo u vremenima kada su svi zaokupljeni i opsjednuti sobom i svojim uspjesima. Živimo u doba selfija.

...
Ubuntu odbacuje ideju da bi čovjek mogao uspjeti sam, svojim snagama, jer svi smo mi međusobno povezani. Ne bismo trebali dopustiti da nas zavara taj mit jer nitko ne živi u potpunoj osami. Riječima pjesnika Johna Donnea: "Nijedan čovjek nije otok." 卐

Priredila: Nives Lozar

Poslovice afričkih naroda

Narod Hausa

- * Laž daje cvijet, ali ne i plod.
- * Povučesh li lava za jezik, progutat će te.
- * Glasonoša odmara svoje noge, ali ne i srce.
- * Laž može trčati čitavu godinu – istina je dostigne za jedan dan.
- * Sam obavi svoje poslove i nećeš biti iznevjeren.

Narod Enguda

- * Praznina nije pogodna za oslonac.
- * Ma kako čovjek bio zaboravan, na usta nikad ne zaboravlja.
- * Ako nisi sposoban odmah sagraditi kuću, smjesti se u kolibu.
- * Snaga bez cilja majka je lijenosti.

Narod Sesuta

- * Mudrost ne boravi samo u jednoj kući.
- * Smrt je uvijek nešto novo.
- * U kući hrabrog čovjeka ima suza, a u kući kukavice plač se ne čuje.
- * Nesreća koja uzima život, ne najavljuje se.

Nigerija

- * Potrebno je selo da bi se odgojilo dijete.
- * Prijatelji su obitelj koju sami biramo.

Mozambik

- * Mudar čovjek ne radi dva puta istu grešku.
- * Nema bogataša koji ne bi mogao primiti niti siromaha koji ne bi mogao dati.
- * Žena se ne smije ni cvijetom udariti. 🏠

Spomenik Martinu Lutheru Kingu, Washington

TREBAMO LI NOVE SUSTAVE ILI NOVE LJUDE?

Sabine Leitner

Nedavno sam dobila inspiraciju da dublje istražim raspravu o tome jesu li važniji sustavi ili pojedinci. S jedne strane imamo stav da ono što nam treba nisu novi sustavi, već novi i bolji ljudi. S druge strane nalazimo izjave poput: "Sustavi su važniji od pojedinaca", "Ljudi ne mogu nadvladati 'loš' sustav" ili "Loš sustav će svaki put pobijediti dobrog čovjeka".

Čini se da za posljednje dvije izjave postoji mnogo primjera. Zamislite vrlo dobru, poštenu osobu koja se odluči baviti politikom jer želi nešto promijeniti. Lako je zamisliti da bi je sadašnji politički sustav ili spriječio ili bi je iskvario. Razmislite i o tome koliko učitelja ili medicinskih sestara i liječnika napušta profesiju zbog 'sustava'. Dali su sve od sebe da stvari funkcioniraju i da dođu do pozitivnih promjena, ali su nakon nekog vremena osjetili da moraju dati ostavku i odustati.

Treba reći, također, da su sustavi vrlo važni. Filozofski gledano, sve je u životu dio sustava, bili mi toga svjesni ili ne. Život se temelji na univerzalnim zakonima, priroda dizajnira strukture i uzorke, sve je međusobno povezano i ovisno, dijelovi se mogu stvarno objasniti samo pozivanjem na cjelinu. Trenutačni naglasak u akademskoj zajednici, poslovnom svijetu i znanosti na 'sistemskom razmišljanju' doveo je do mnogih korisnih uvida i obogatio naše razumijevanje organizacijskih procesa. Naučili smo o 'sistemskim propustima' i koliko je teško donijeti sustavnu

Život se temelji na univerzalnim zakonima, priroda dizajnira strukture i uzorke, sve je međusobno povezano i ovisno, dijelovi se mogu stvarno objasniti samo pozivanjem na cjelinu.

promjenu. Istina je da bez sustava ne možemo udružiti napore i raditi zajedno prema zajedničkom cilju. Drugim riječima, sustavi nam svakako trebaju.

Međutim, također je istina da pojedinci mogu promijeniti i da su mijenjali sustave. Rosa Parks, Nelson Mandela, Mahatma Gandhi, Martin Luther King, samo su neki od prvih koji padaju na pamet. Postoje bezbrojni drugi kroz povijest na polju znanosti, umjetnosti, politike i religije (Isus, Buddha, Muhamed, Mojsije, Zaratustra itd.). A tko, osim prirode ili života, stvara sustave? Pojedinci. Naravno, to je često zajednički napor, posebno kada se sustavi razvijaju stoljećima (naprimjer, sudovi i pravosudna tijela, institucionalni, politički ili obrazovni sustavi). Međutim, čak i tada sustave obično razvijaju pojedinci koji su vizionari i vođe.

Kao i uvijek, vidimo da nije 'ili-ili' nego 'oboje/i'. Sustavi i pojedinci su vrlo važni. A sustavi i ljudi mogu biti krivi. Međutim, ono što se ponekad zanemaruje je veza između pojedinaca i sustava. Sustavi su izraz načina na koji mi ljudska bića razmišljamo, osjećamo i vidimo svijet. Oni odražavaju naše vrijednosti i našu 'filozofiju'.

Sustavi su izraz načina na koji mi ljudska bića razmišljamo, osjećamo i vidimo svijet. Oni odražavaju naše vrijednosti i našu 'filozofiju'.

Svaki sustav je zamišljen da postigne određeni cilj ili da dođe do određenog rezultata. Ako vjerujemo da su novac i ekonomija najvažnije stvari u našem svijetu za sreću i jamstvo sreće, jednakosti, slobode i pravde, tada će većina naših sustava biti koncipirana s ekonomskim usmjerenjem.

Nikad u povijesti nismo imali više sredstava nego danas. Međutim, jesmo li sretniji? I je li uništavanje okoliša bila visoka 'cijena' za sreću koju smo postigli? Razmislite...

U tom smislu, dobivamo sustave kakve zaslužujemo. Već je Platon istaknuo da kad se ljudska bića mijenjaju, mijenjaju se i politički sustavi.

Ako je kvaliteta ljudskih bića ta koja stvara i može mijenjati sustave, onda su nam potrebna 'nova ljudska bića' jer bez njih nećemo imati bolje nove sustave.

Pokazao je da čak i kad bi prava 'aristokracija' (od grčkog *aristos* – 'najbolji') postojala tamo gdje vladaju 'najbolji', kada bi se ti 'ljudi od zlata' malo iskvarili i pridavali veću važnost časti nego mudrosti, sustav bi se pretvorio u 'timokraciju', kako je to nazvao. Onoga trenutka kada bi bogatstvo postalo važnije od časti, sustav bi se spustio u oligarhiju ili plutokraciju... i tako dalje.

Samo će 'novi' tip ljudskih bića zapravo moći stvarati sustave koji razvijaju viši potencijal ljudskog bića.

Ako je kvaliteta ljudskih bića ta koja stvara i može mijenjati sustave, onda su nam potrebna 'nova ljudska bića' jer bez njih nećemo imati bolje nove sustave. Ljudska bića koja su manje sebična, manje potkupljiva, suosjećajnija, više idealistična, koja shvaćaju da 'ne živi čovjek samo o kruhu', da nam je potreban smisao i da trebamo razvijati svoju sposobnost ljubavi, praštanja, razumijevanja. Samo će 'novi' tip ljudskih bića zapravo moći stvarati sustave koji razvijaju viši potencijal ljudskog bića. Sustavi sami po sebi neće unijeti etička i moralna razmatranja kod donošenja odluka. To će učiniti ljudska bića. ☸

S engleskog prevela: Sofija Stepanovska

SAHARA PRIJE PIJESKA

Zoran Peh

...Daleko ispod, neravno tlo lomilo se u nepravilnim naborima prema goloj, stjenovitoj zaravni rubova oštarih poput noža. Još dalje, nizale su se dine jedna za drugom sve do horizonta, polumjesečasta oblika nalik noktima, mjestimice u daljini prošarane mrljama zagasitih tonova, poput tamnih madeža koji daju naslutiti da se nešto skriva ispod pijeska. Možda izdanci stijena? U zraku koji je titrao od vrućine, moglo se samo nagađati...

Ovim ulomkom iz romana *Dina* F. Herberta može se dočarati izgled pustinskog krajolika u bilo kojem kutku našeg planeta gdje čudi klime uskraćuju jedan od osnovnih preduvjeta potrebnih za održanje života – dovoljnu i redovitu količinu oborina tijekom čitave godine. Sahara je jedno od takvih područja. Ime je dobila po arapskoj riječi *sahra* što jednostavno znači – pustinja. Najveća na Zemlji, ova pustinja koja se proteže s kraja na kraj Afrike – od Atlantskog oceana do doline Nila, od Atlaskih planina i Tripolitanijske sve do travnjaka Sahela – pruža utočište životu samo u rijetkim oazama rasutim preko nepreglednih pješčanih ergova. Usprkos pojedinačnim, usamljenim planinskim izdancima koji, poput Tibestija, sežu u visine i do preko tri tisuće metara, nigdje duž čitavog sjevernog dijela kontinenta nema dovoljno

dugačkih gorskih lanaca koji bi usporili zračne struje s oceana i s pouzdanošću zarobili i iscijedili vlagu iz ionako rijetkih oblačnih sustava. Umjesto toga, golemim prostranstvima pušu neugodni, žarki, pjeskoviti vjetrovi kao što je južni *hamsin* ili pak vrlo oštri sjeverni *samum* koji vije užarene vihore od libijske obale prema unutrašnjosti, ugrožavajući vrlo rijetke putnike i stanovnike oaza.

Ipak... je li ovaj djelić našeg planeta koji, u želji da prikrijemo promjene za koje smo danas i sami u velikoj mjeri krivi, od milja zovemo plavo-zelenim, oduvijek bio tako negostoljubiv? Jesu li one koji su se odvažili putovati duboko u njegovu unutrašnjost oduvijek danju očekivale nesnosne vrućine, žeđ i pješčane oluje, a noću zmije otrovnice, škorpioni i oštra hladnoća pod kristalno vedrim, zvjezdanim nebom? Za one koji se,

usprkos pogibelji, usude dublje zaći u pustinju, kamen i pijesak čuvaju svoje tajne. Tamo gdje dine uzmiču pred "kamenom šumom"¹, a na horizontu niču nazubljeni obrisi stjenovita krajobraza, u srcu nepregledna pješčana prostranstva nalaze se svjedočanstva jedne sasvim drukčije prošlosti. One geološke, koja otkriva da su nekad, ne tako davno, obilne kiše spirale tvrdi crvenosmeđi pješčanjak i odnosile ga koritima brojnih rijeka i potoka od kojih su danas ostali samo rijetki, uglavnom suhi, zvani *wadi*; ali i one druge, antropološke, koja priča idiličnu priču o vremenu kada su ljudi u velikom broju naseljavali krajolik bogat šumama, pašnjacima, rijekama i jezerima.

Priča o Sahari započinje prije otprilike deset tisuća godina, kada je kraj ledenog doba otvorio put velikim klimatskim promjenama. Teško je sa sigurnošću tvrditi kakve su klimatske prilike vladale do tada, ali vjeruje se da je čitava Afrika tijekom posljednje oledbe, u pleistocenu, bila prilično suhi kontinent. Prašume su, smatra se, bile rijetke i ograničene samo na vrlo uski pojas oko ekvatora, a Sahara, čini se nešto manja i vlažnija nego danas, protezala se zaleđem Sredozemlja, sve do središnjih planinskih masiva. Završetkom oledbe temperatura je postupno rasla, a atmosfera postajala sve vlažnija pa su se kiše, isprva u obliku neredovitih i snažnih proloma oblaka, a kasnije sve učestalije i ravnomjernije, proširile čitavim kontinentom. Najvećim dijelom Sahare raširili su se prostrani travnjaci u čijem su zaleđu nicala šume. Usporedo s buđenjem vegetacije započela je s juga, iz područja današnjeg Sahela, migracija raznolikog životinjskog svijeta u samo srce Sahare. Naposljetku, prije oko devet tisuća godina, razne skupine nomadskih ple-

mena počele su se trajno naseljavati uz obale rijeka i mnogobrojnih, tek nastalih jezera. Neka od njih bila su doista ogromna i izgledala su poput pravih unutarnjih mora. Jezero Chad na jugu Sahare, koje danas u najvlažnijem dijelu godine nije veće od polovice Hrvatske, prostiralo se u to vrijeme na površini najmanje pet puta većoj od Jadranskog mora! Teško je i zamisliti takvu nepreglednu slatkovodnu površinu čije su obale počivale u sjeni bujnog i raznovrsnog raslinja. Ostaci polena ukazuju na prisutnost mješovite vegetacije. Na obroncima Tassilija bilo je čak i gustih čempresovih šuma. Današnji ostaci naselja na južnim padinama planinskih masiva poput Ahaggara i Tibestija upućuju na nagli razvitak ratarskih i stočarskih kultura u neolitu. Najstarija među njima, Amekni, datira iz razdoblja prije više od osam tisuća godina, a Jabbaren i Uan Muhuggiag razvile su se otprilike prije šest tisuća godina. Smatra se da su optimalni klimatski uvjeti zavladaali prije sedam tisuća godina i trajali oko dvije tisuće godina (do godine 3000. prije Krista), nakon čega je došlo do postupnog pomaka prema sve sušnijim uvjetima. Međutim, za razliku od Sredozemlja, Male Azije i Mezopotamije, gdje je u to doba došlo do naglog buđenja i procvata civilizacija, Sahara kao mediteransko zaleđe, iz razloga koji nam nisu poznati, nikad nije prešla prag neolita.

No unatoč činjenici da stanovništvo koje je naseljavalo Saharu u njena zlatna vremena nije uspostavilo dodir s kulturama na sjeveru i sjeveroistoku, ne može mu se poreći ljepota i spontanost umjetničkog izražavanja. Na nekoliko mjesta u srcu Sahare ostali su crteži, oslikani ili urezani u stijene, koji prikazuju žirafe, slonove, nilske konje, bizone, antilope i druge životinje koje danas žive mnogo južnije, u stepama i šumama središnje Afrike.

¹ Formacije stijena koje podsjećaju na ruševine, a nastale su kao posljedica suhe klime i pješčane abrazije.

Nekad su, međutim, predstavljale dio lokalne faune. Prve crteže otkrio je još u prošlom stoljeću njemački istraživač Heinrich Barth (1850.), a kasnije su nađeni još i mnogi drugi. Najviše ih ima u središnjem, planinskom dijelu Sahare, u gorju Ahaggar (Hoggar), Tibesti i drugdje. Najveća i najpoznatija ostavština prethistorijskih slika, očuvanih zajedno s paleolitskim i neolitskim oruđem, posuđem i oružjem od poliranog kamena, otkrivena je na jugoistoku Alžira, u gorju Tassili n'Ajjer. Istraživači koji su prošli ovim predjelima kažu da je

gotovo nemoguće zamisliti samotnije mjesto na svijetu. Tassili predstavlja niz zaravni od erodiranog pješčenjaka koje se protežu na nadmorskoj visini između tisuću i dvije tisuće metara. Među pojedinačnim uzvisinama vijugaju brojne uske doline i jaruge strmih bokova. Neke od njih toliko su duboke i sjenovite da su ponegdje na svojem dnu i dan-danas sačuvale malu količinu vlage, predstavljajući male skrivene zelene oaze sa svježom vodom. Na istaknutim, osunčanim mjestima stijene su pretežito tamnocrvene do crne boje, ovisno o razini oksidacije i količini metalnih, naročito željeznih oksida koji prekrivaju njihovu površinu. Za vedrih noći mjesečina daje krajobrazu sablasni, nezemaljski izgled. No upravo ovdje, na uzvisinama usred pustoši, nalazi se oko četiri tisuće slika i još više reljefa urezanih u trošnom, paleozojskom pješčenjaku. Ostale su sačuvane prkoseći bezbrojnim izmjenama vrućih dana i hladnih noći, i čestim pustinjskim vjetrovima koji su sitnim česticama pijeska tisućama godina brusili stijene. Crteži koji oživljuju religijske motive i prizore plemenskih svečanosti, prikaze iz lova i svakodnevnog života, oslikani su živim bojama među kojima prevladavaju žuta, crvena i smeđa. Boje su vjerojatno spravljane miješanjem zemljanog okera s vodom i životinjskom krvlju te nanošene na stijenu perom ili kistom od životinjske dlake. Poznavatelji saharske prapovijesti prepoznali su među crtežima, koji su često bili slikani jedni preko drugih u nekoliko slojeva, četiri značajnija stila kojima su davni umjetnici stvarali svoja djela. Najstariji među njima nastali su prije više od osam tisuća godina, a osnovna im je značajka da prikazuju uglavnom religijske ili obredne

motive. Ljudski likovi često su divovskih dimenzija, a ponekad dosižu visinu i do pet metara. Maske i odjeća na likovima iz ovog razdoblja podsjećaju na nošnju koja se još uvijek može vidjeti kod nekih plemena s južnog ruba Sahare i iz središnje Afrike.

Na crtežima iz drugog razdoblja, koje je započelo prije nekih sedam tisuća godina, oslikane su uglavnom pastoralne scene i prizori mirnog, svakodnevnog života – lov, stočarska i ratarska djelatnost. Svojim gracioznim, mekim linijama ove slike pomalo podsjećaju na čuvene, puno starije crteže iz Lascauxa i drugih špilja jugozapadne Europe koji su nastali neposredno pred kraj posljednjeg ledenog doba.

Treće razdoblje, koje je puno bliže našem vremenu, započelo je prije nešto više od tri tisuće godina. Njegove su značajke mnoštvo crteža konja i kočija, što upućuje na tada već dobro utvrđene veze s kulturama istoč-

nog Sredozemlja, najvjerojatnije s Egiptom. Motivi su u prevladavajuće crvenoj boji, ali ne sadrže više onakav osjećaj za pojedinosti i kompoziciju koji je obilježavao prethodno, pastoralno razdoblje. Međutim, prisutnost konja u Tassiliu prije tri tisuće godina ukazuje da je klima u to vrijeme još uvijek bila dovoljno vlažna za održavanje, a ponegdje možda i širenje stepa i savana.

Četvrto, posljednje razdoblje predstavljeno je crtežima vrlo grube izrade koji potječu iz vremena od prije nešto više od dvije tisuće godina. Slike prikazuju prizore s devama, što je siguran dokaz da je velik dio Sahare tada već postao pustinja, budući da su deve puno prilagodljivije suhoj pustinjskoj klimi od konja.

Nije poznato zašto su davni umjetnici izrađivali svoje zidne slike uvijek na istom mjestu. Kao da je Tassili n'Ajjer nekad imao neki poseban mistični ili religijski značaj. Sam naziv ovog područja, koji na arapskom znači "Visoravan rijeka", ima, čini se, i danas neku magijsku privlačnost, podsjećajući na vrijeme kad je Sahara posvuda vrvjela životom.

Danas je Tassili sve dalje od zelenih afričkih prostranstava. Ovo treba shvatiti doslovno, jer Sahara se širi. Proces koji je započeo prije nekoliko tisuća godina kao posljedica nekog prirodnog, nama još uvijek nepoznatog uzroka, nastavlja se uz zamjetno ubrzanje. Teško je čovjeku odreći krivicu za promjene koje su pred sam kraj ovog tisućljeća zahvatile južni rub Sahare – Sahel. Potpuni rasap ekosustava započeo je dugotrajnom sušom koja je pogodila ovo područje 1968. godine i trajala punih pet godina. Prethodile su mu godine intenzivnog iscrpljivanja obradivog tla, pretjerane ispaše te prekomjerne i nerazumne sječe već odavno prorijeđenih šuma. Drugi žestoki nalet suše uslijedio je šesnaest godina kasnije. Posljedice su bile strašne. U čitavom pojasu od Mauritanije do Sudana došlo je do nezaustavljivog isušivanja tla. U zelenom krajoliku sahelskih savana izbile su naizgled prostorno nepovezane prljave mrlje, poput tamnih madeža na staroj i bolesnoj koži, otkrivajući suhu pjeskovitu podlogu koja je tisućljećima ležala skrivena pod plodnim tlom. Rijeke su prestale teći, jezera su ishlapila, a izvori presahnuli. Sahel, rijec koja na arapskom znači "obala", pretvorio se upravo u ono što njegovo ime kazuje – u obalu beskrajnog mora bez kapi vode. Gdje će mu biti granice, ako ga obala ne može zadržati? ♀

***Kad postoji sklad u domu, bit će reda u državi.
Kad postoji red u državi, bit će mir u svijetu.***

Konfucije

